

Különösen a nyár, a vakáció az, amely sok veszélyt is rejteget a gyerekek és szülők számára. Persze ez akkor igaz, ha a család kevés időt tölthet együtt, vagy erre szinte sor sem kerül. Csatunk a különböző táborok szervezésekor a táborozási feladatoknak mindig nagy jelentőséget tulajdonít a jelentkezés során, de tudatosan a gyermeki érdekeket figyelembe véve nagy számban viszünk el olyan úttörőket, akiknek a tábori élet oázist jelent, boldog szakaszát a szünidőnek. A váltó- vagy a vándortábor során is azt tapasztaltuk, hogy nem nehezítették problémás gyermekeink a tábori életet. Készséges munkavállalásuk, a felnőttekhez való ragaszkodásuk, a társaikkal közösen élni, játszani tudó, alkalmazkodni akarásuk — mind bizonyítják, megéri a „könnyű” esetek mellett foglalkozni velük. Nem hoz ugyan rövid távon teljes megoldást, de megtanulnak örülni a szépnek, a jónak, és ha ezt elértük, nagy a valószínűsége, hogy ők maguk is igényesebbek lesznek magukkal szemben is. Ez pedig hasznos a közösség szempontjából is, és így sokszorosan megéri.

PÁSZTOR ATTILÁNÉ
Nyíregyháza

Fakultációs néprajzi program az általános iskolában

A művelődési miniszter 116/1984. (Műv. K. 13.) MM számú utasítása alapján az általános iskolákban is szervezhetők fakultációs foglalkozások. Célja a tanulók képességeinek fejlesztése, tehetségek kibontakoztatása.

Az erről megjelent tájékoztató program bőséges lehetőséget kínál, olyanokat is, amelyek egyes tantárgyakhoz kötődnek, olyanokat is, amelyek komplexitást igényelnek és egészen újat, eredetit is, mint pl. a latin nyelv oktatása.

Nagy hiányát érzem annak, hogy mindebből a néprajz kimaradt.

Ez utóbbi nem általános, sőt nem középiskolás tantárgy. Mégis komplexitásánál fogva elkerülhetetlenül foglalkozunk vele. Történelemórán: tárgyi emlékek, s egyáltalán a nép életének ismerete, irodalomórán: miről írnak leginkább költőink, íróink? — a népeletről.

Földrajzórán: tájegységek — a rajta élő dolgozó nép, énekórán: ha felcsendül a népdal, rajzórán: a nép díszítő művészete, építészete stb.

Hogyan is lehetne ennek ismerete és tudatosítása nélkül a hagyomány tiszteltetésére s a hagyomány tisztelése nélkül hazafiságra nevelni?

Bár nem néprajzos, csak magyar—történelem szakos vagyok, összeállítottam a 7—8. osztálynak egy programot, amit most közreadok, a felhasználható irodalommal együtt.

7. OSZTÁLY

Az órakeret felosztása:

I. Társadalmi, szociális kultúra 12 óra

II. Anyagi kultúra 42 óra

Múzeumlátogatás

Múzeumi matiné, játszóházi foglalkozás lehetőség szerint

Évi óraszám ciklusonként: 1—2 óra

I. TÁRSADALMI, SZOCIÁLIS KULTÚRA

Szeptember:

1. A megtartó hagyomány
2. Népünk földrajzi és etnikai elhelyezkedése — Kelet és Nyugat között
3. Népi kultúra, egyetemes kultúra
4. „Tiszán innen, Dunán túl...”
5. Nép rajzi tájegységek
6. „Szülőföldem szép határa...” — írók és költők vallomása a szülőföldről

Október:

7. A család szervezete: kis és nagycsalád
8. Had, nemzetség, bátyámuram, nénémasszony — szomszédság, rokonság
9. Osztályok, rétegek a faluban
10. Jobbágyok, — proletárok — agrárproletárok
11. A parasztelek rendje
12. Társas munkák és összejövetelek

II. ANYAGI KULTÚRA

November:

13. Település, építkezés, berendezés
14. A határ, a falu, a telkek rendje
15. Lakóházak, gazdasági épületek — tetőfedés, a lakás beosztása
16. A bútortartás és rendje
17. A magyar építkezés területi különbözőségei
18. Történelmi stílusok hatása a népi építészetre

December:

19. Élet a házban és az udvaron
20. Nyersanyagok megszerzése a növény- és állatvilágból: gyűjtögetés, földművelés
21. A természet vendégeként: méhészet, vadászat, halászat
22. „Esteledik, alkonyodik, gulya, ménes takarodik”

GAZDÁLKODÁS

Január:

23. Állattartás, tájfajták
24. A pásztorszervezet
25. A nyájak: legeltetés, itatás, takarmányozás
26. Számontartás, őrzés, gyógyítás
27. Jóság és a pásztorepítmények
28. A jóság betörése, közlekedési eszközök

Február:

29. A bőr feldolgozása
30. Pásztorművészet
31. Betyárvilág
32. Betyárvilág az irodalomban
33. Az elvetett magtól a kenyérig
34. A magyar földművelés rendszere

Március:

35. Talajfajták
36. A talaj megmunkálása
37. Vetés, gabonafélék
38. Gépek, kézi eszközök
39. Az aratás szokásai

40. Nyomtatás és cséplés
41. Szántóföldi kapás növények
42. A gabonaneműek feldolgozása — kenyérsütés
43. Malomfajták
44. Szőlő és bor.
45. A kendervetéstől a gyöngyös pártáig: a kender és len feldolgozása

Május:

46. A fonóban

TÁPLÁLKOZÁS

47. Málé, málé édes légy! — a konyha felszerelése
48. Az étkezés rendje, a nyersanyag tárolása, tartósítása
49. Levesek, kásák, pépek, lepényfélék
50. Kenyér, kalács, főtt tészták, sütemények
51. Húsételek, tej és feldolgozása

Június:

52. Italok, ízek, ízlések, fűszerek
53. A vásárban
54. Ki minek a mestere?

8. OSZTÁLY

Az órakeret felosztása:

- III. Szellemi kultúra: népviselet 14 óra
- műveltség 17 óra
- népszokások 10 óra
- hiedelemvilág 15 óra

Múzeumlátogatás

III. SZELLEMI KULTÚRA

Népviselet

Szeptember:

1. A népviselet elemei, történeti rétegei
2. Haj- és fejviselet
3. Tájegységenkénti jellegzetességek
4. Dunántúl
5. Felföld
6. Alföld

Október:

7. Erdély
8. Népi díszítőművészet — történeti rétegei — fafaragás
9. Bútorművészet
10. A szőttés
11. Himzések
12. Kerámia, fazekasság

November:

13. A díszítőművészet egyéb ágai

Műveltség

14. A szellemi műveltség kifejezésének eszközei, nyelvjárások
15. „Egy élet e téma, melyben lélek e dal”
16. Népzene, népi hangszerek

17. Mozgás és tánc
18. Énekes magyar népszokások, jeles napok

December:

19. Az élet ünnepei
20. Egyéb népszokások
21. A népdal
22. Szerelmi dalok, történelmi és vitézi énekek
23. Bujdosó- és rabénekek, pásztor- és betyárdalok

Január:

24. Agrárpolgár dalok, cseléd-, summás-, kubikosdalok
Mulatónóták, gúnydalok, csúfolódók
25. A népballada története
26. Mesei jellegű balladák, hiedelemballadák
27. Széphistóriás és török kori balladák, bujdosó- és rabballada, tánc-, víg, betyár-, ponyvaballadák
28. „Egyszer volt, hol nem volt . . .”

Február:

29. „Csön-csön gyűrű, arany gyűrű”
Gyermekmondókák, -játékok
30. Leánysors — asszonysors

Népszokások

31. Lakodalom, keresztelő
32. Dolgos hétköznapiak, jókedvű ünnepek
33. Téli

Március:

34. Tavaszi
35. Nyári
36. Őszi
37. Időponthoz nem kötött szokások, társadalmi, jogszokások
38. A magyar nép hétköznapijai

Hiedelemvilág

39. A magyar nép hiedelemvilága

Április:

40. A hiedelemvilág alapjai
41. A paraszti világgép
42. A hiedelemvilághoz kapcsolódó cselekmények
43. A mágia eszközei, a kimondott szó varázsereje
44. Kiemelt számok varázsereje, szerelmi varázslatok, jóslatok, halál, boszorkány, lidérc

Május:

45. „Fűben, fában orvosság” — gyógyítás
46. Elemek: tűz, víz
47. Föld, lég
48. Égitestek, természeti tűnemények
49. Kálváriák: fogalma, alkotóelemei, telepítése
50. Építmények: stációs kálváriák, kápolnák, szentlépcsők, remetealakok
51. Társzművészetek, mesterek, kálváriák ma

Június:

52. Kopjafák kultúrtörténete
53. Tipologizálása
54. Készítése

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balassa—Ortutay*: Magyar néprajz. Corvina, 1979. Budapest.
Ortutay: Kis magyar néprajz. Gondolat, 1966. Budapest.
Kósa—Szemerényi: Apáról fiúra. Móra, 1975. Budapest.
K's magyar néprajz a rádióban. RTV—Minerva, 1978. Budapest.
Kerényi György: Magyar érdekes népszokások. Gondolat, 1982. Budapest.
Dömötör Tekla: Magyar népszokások. Corvina, 1983. Budapest.
Dömötör Tekla: A népszokások költészete. Akadémia, 1974. Budapest.
Az ősi magyar hitvilág. Szerkesztette: Diószegi Vilmos. Gondolat, 1978. Budapest.
Szilágyi István: Kálváriák. Corvina, 1980. Budapest.
Novák László: Fejfák a Duna—Tisza közén. Arany János Múzeum kismonográfiái 1. Nagykőrös, 1980.

AJÁNLOTT IRODALOM

- Györffy István*: Az alföldi népelet. Gondolat, 1983. Budapest.
Hofer Tamás—Fél Edit: Magyar népművészet. Corvina, 1975. Budapest.
Bibari Anna—Pócs Éva: Képes magyar néprajz. Corvina, 1985. Budapest.
Timaffi László: Szigetköz. Gondolat, 1979. Budapest.
Bellon Tibor: Nagykunság. Gondolat, 1980. Budapest.
Magna János: Palócföld. Gondolat, 1979. Budapest.
Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtőt lépék — archaikus népi imádságok. Magvető, 1976. Bp.
A szájhagyományozás törvényszerűségei. Nemzetközi szimpozion Budapesten, 1969. Akadémia, 1974. Budapest.
Népismereti dolgozatok. Kriterion, 1978. Bukarest.
Dömötör Tekla: Naptári ünnepek: népi színjátszás. Akadémia, 1983. Budapest.
Dr. Kós—Szentimrei—dr. Nagy: Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet. Kriterion, 1978. Bukarest.
Népi kultúra — népi társadalom. MTA évkönyve V—VI. Akadémia, 1971. Budapest.
Kocsi—Csomor: Korondi székely fazekasság. Népművészeti Propaganda Iroda, 1980. Budapest.
Lengyel Györgyi: Népi kézimunkák. Kossuth, 1978. Budapest.
Cinege, cinege kismadár. Szerkesztette: Boraai és Kovács. RTV Minerva, 1976. Budapest.
Emléklül hagyom... válogatás önéletírásokból. Gondolat, 1974. Budapest.
Kresz Mária: Népi szücsmunka. Corvina, Magyar népműv. 3.
Gáborján Alice: Magyar népviseletek. Corvina, Magyar népműv. 3.
Csókos Györgyi: Szövés. Móra, 1987. Budapest.
Pásztorélet, pásztorművészet, Magyar népviseletek, Magyar népi cserépedények, Magyar népi építészet. Kolibri sorozat. Móra Kiadó, Budapest.
Kósa: Néphagyományok évszázadai — Gyorsuló idő sorozat. Magvető, 1976. Budapest.